

כ"א כ"ג: **תִּקְבְּרֶנּוּ** - הרי"ש בסגול, והנו"ן דגושה, והוא לשון יחיד נסתת. והקורא 'תִּקְבְּרֶנּוּ' בצירי ורפה', משנה משמעות ללשון רבים המדברים על עצמם. וכן הוא להלן (כ"א י"ז): **תִּזְכְּנוּ**. וכן הוא להלן (כ"ג ב'): **יִדְרֹשְׁנוּ**. וכן הוא להלן (כ"ה ג'): **יִכְנֹנוּ**.

פִּי-קִלְלָת - יש אומרים שהלמ"ד הראשונה בשווא נע, ויש אומרים שהיא בשווא נח.^ט

פִּי-קָלָלָת אֱלֹהִים תִּלְוִי - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק שבתיבת **אֱלֹהִים**, שלא ישמע כמגדף ח"ו.

כ"ב ב': יִדְעָתוּ - העי"ן בשווא נח. ואין להבליעה ולקרוא 'ידתו', או לקרוא 'יִדְעָתוּ' בפתח העי"ן. וכן הוא להלן (כ"ב ט"ו): **הַשְׁעָרָה.** ולהלן (כ"ד ד'): **בַּעֲלָה.** ולהלן (כ"ה ז'): **הַשְׁעָרָה.**

עֲמָדָה - ראוי להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא 'אמדה' באל"ף^א. וכן הוא להלן (כ"ג יז).

כ"ב ז': ייטב לך - הטעם מלעיל ביו"ד ד*.

כ"ב ט': המלאה - המ"ס רפה, ובשווא נע"ב.

כ"ב י"ב: פסותך - התי"ו בשווא נע.

כ"ב ט"ז: אֶל־הַזְּקֵנִים- הַזֵּה"ן בדגש, והשווא נע. וכן הוא להלן (כ"ה ז', ט').

לְקוּרָאִים בהגיה שאינה מבחינה בין צירי לסגול, יש להקפיד ביותר להשמיע את הדגש, משום שאצלם כל הבדול בין המשמעים הוא רק ע"י דגשות ורפיון האות, ואם לא ידגישו יש לחשוש בזה לשינוי משמעות.

אך הקוראים בהגיה המבחינה בין צירי לסגול, אף אם יקראו שלא כראוי ולא ישמיעו את הדגש, לא שינו בזה משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת גם ללא הדגש ע"י ניקוד הצירי או הסגול.

י וכבר כתב בשו"ת אורים גדולים (למוד כ', סימן ב' דפ"ח) (לר' אברהם ישראל זצ"ל וא"א צ"ל חביון, נפטר תצ"א, שו"ת זה מוכר פעמים רבות בחיד"א ובער"א), שמי ששינה וקרא **תְּשַׁלְּחֵנוּ** בנו"ן רפה במקום **תְּשַׁלְּחֵנוּ** בנו"ן דגושה, וכיוצא בזה, הרי שינה משמעות ויש להחזירו (כמו שכתב הרמ"א א"ח"א סימן קמ"ב סעיף א') שבשינוי ששתנה הענין מחזירו אותו). והוסף שם שגער בשלוחי ציבור שלא דקדקו לקרוא בדגש. והובאו דבריו בכף החיים (סימן קמ"ב אות ט').

^ט משום כלל הדומות. וענין זה מבואר בגליון פרשת נח תשע"ו הערה ב'.
ואף לסוברים ששווא הדומות בדרך כלל נח, יש אומרים שכאן השווא נע
ע"פ המסורה.

בעין הקורא כתב שבחצי מהספרים מנוקד 'קָלֶלֶת' בחטף פתח (והיינו שהשואו נע, כמובא במאמר ההטפיס שחטף פתח באות לא רגנית הוא סימן לשואו נע). וכך אכן מנוקד בכמה כתבי יד (ס"ט א"א א"ז א"ח).

אך מהר"ץ כתב שהלמ"ד בשווא נח (ובספר דקדוקי הטעמים (סעיף 33) יצא סעיף העוסק בשווא הדומות, מתי הוא ענ ומתי יוש גרסאות שבהם בין הדגמות לשווא נח מובאת הדוגמא מפיסוק זה: כי קללת א-להים תלוי). ואכן ברוב כתבי היד מוטעם **כִּי־קָלַלְתָּ** במתג תחת הכ"ף ולא **כִּי־קָלַלְתָּ** במתג תחת הקו"ף.

ויתכן שהספרים שניקדו כאן 'קִלְלָת' בחטף פתח, טעו לחשוב שהשווא נע מחמת שבמקומות האחרים שמופיעה תיבת 'קִלְלָת' במקרא (שופטים ט' ג', משלי כ"ו ב') השווה אכן נע ע"פ המסורה (ובכתיב הדי המדויקים אף מנקד שם 'קִלְלָת' בחטף פתח), ולכן טעו וחשבו שגם כאן השווה נע.

¹ וכעין זה כתב האור תורה בספרו דרך חיים (והוא הצטבע הרביעי בספרו שתי ידות, דף ק"ח ע"ב), לגבי הפסוק (במדבר י"ז כ"ח): כל הקָהָר הקָהָר אֶל מִשְׁכַּן יְיָ יָמֹת. והבואו דבריו במנחת שי (שם), ובשערי תשובה (או"ח סוף סימן ס"א).

^א בגמרא (מגילה כ"ד ע"ב) כתוב שאין לכהן לישא את כפיו אם קורא אות אלף כאות עי"ן או אות עי"ן כאות אלף, וכן אין למנות כשליח ציבור מי שקורא כן. (וכן נפסק בשולחן ערוך (או"ח סימן נ"ג סעיף י"ב).

וְהִתְחַזְקָהּ - החי"ת בחטף סגול. ואין לקרוא 'וְהִתְחַזְק' בשווא נח.

וְהִתְחַזְקָהּ הָאֵשׁ - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'וְהִתְחַזְק' בְּהִתְחַזְקָהּ.

וּמַת הָאֵשׁ אֲשֶׁר־שָׁכַב עָמָה לְבָדוּ - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק שבתיבת 'עָמָה', שהוא ניגון מפסיק יותר מהתבירי^ט שבתיבת 'הָאֵשׁ', שאם לא יטעים כראוי ישמע שכוונת הפסוק ששכב עמה לבדו, בעוד שכוונת הפסוק שימות הוא לבדו.

כ"ב כ"ח: וְנִמְצְאוּ - יש להקפיד לנגן את הטעם סוף פסוק כראוי, ולא להוסיף טעם נוסף לפניו ולהטעים 'וְנִמְצְאוּ'.

כ"ב כ"ט: שְׁלָחָה - הלמ"ד בדגש, והשווא נע.

כ"ג ב': וּכְרוֹת שְׁפָכָה - השי"ן בקמץ קטן, והפ"א בשווא נח, והוא שם עצם, שפירושו שופך. והקורא 'שְׁפָכָה' בקמץ גדול ושווא נע, משנה משמעות לפועל עבר, שפירושו היא שפכה.

כ"ג ו': אֶת־הַקִּלְלָה - הקו"ף בדגש, והשווא נע.

אַהֲבָךְ - הבי"ת בשווא נע.

כ"ג ח': אֲדָמִי - האל"ף בחטף פתח. ואין לקרוא 'אֲדָמִי' בסגול.

כ"ג י': עַל־אֵיבֶיךָ - היו"ד בשווא נע.

כ"ג י"א: מְקַרְה־לְיִלָּה - הקו"ף בדגש, והשווא נע. ויתכן שאם קרא 'מְקַרְה' בשווא נח ורפה, שינה משמעות^י.

מְקַרְה־לְיִלָּה - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'מְקַרְה' לְיִלָּה.

כ"ג ט": לְהַצִּילָךְ - הלמ"ד בשווא נע.

לְהַצִּילָךְ וְלָתֵת אֵיבֶיךָ - תיבת 'לְהַצִּילָךְ' מוטעמת בפשטא ולא בקדמא^ט.

כ"ג י"ט: כִּי תִוָּעֲבֹת יְיָ אֶל־לִי יָגֵם־שְׁנֵיהֶם - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק שבתיבת 'אֶל־לִי', שלא ישמע כגידוף ח"ו.

כ"ג כ"א: יִבְרָכְךָ - יש אומרים שהכ"ף הראשונה בשווא נע, ויש אומרים שהיא בשווא נח^י. וכן הוא להלן (כ"ד י"ט).

כ"ג כ"ב: לְשַׁלְמֹו - הלמ"ד בדגש, והשווא נע.

כ"ד א': כִּי־מִצָּא בָהּ - הטעם מלעיל במ"ם^י.

וְכָתַב לָהּ - הטעם מלעיל בכ"ף^י. וכן הוא להלן (כ"ד ג').

וְשַׁלְחָה - הלמ"ד בדגש, והשווא נע.

כ"ד ב': וְהִלָּכָה וְהִיָּתָה לְאִישׁ־אֲחֵר - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים 'וְהִלָּכָה וְהִיָּתָה' לְאִישׁ אֲחֵר.

כ"ד ד': לֹא־יִכָּל בְּעֵלָהּ הָרֹאשׁוֹן אֲשֶׁר־שְׁלָחָה לְשׁוֹב לְקַחְתָּהּ לְהָזִיז לָוִי לְאִשָּׁה - יש להקפיד להטעים היטב את התלישא המפסיק שבתיבת 'שְׁלָחָה', שלא ישמע ששלחה בשביל לשוב לקחתה.

הַטְּמָאָה - הטעם מלעיל במ"ם. והמ"ם בקמץ, ואין לקרוא 'הַטְּמָאָה' בשווא.

כ"ד ה': וְשָׁמַח אֶת־אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר־לָקַח - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים 'וְשָׁמַח אֶת־אִשְׁתּוֹ' אֲשֶׁר לָקַח.

מִבְּנֵי - הבי"ת בדגש, והשווא נע.

כ"ד ח': הַשְּׁמֵר - הטעם מלעיל בשי"ן, והמ"ם בסגול. ויתכן שאם קרא 'הַשְּׁמֵר' מלרע נחשב לשינוי משמעות^{כא}.

וממילא, הקורא כאן 'מְקַרְה' בקו"ף רפה ושווא נח, לפירוש השני שהמ"ם היא מ"ם השימוש, הרי שינה משמעות, ששינה מלשון קרי ללשון מקרה. אך לפירוש הראשון שהפירוש כאן הוא מלשון מקרה והדגש בא רק לתפארת הקריאה, אם השמיט את הדגש לא שינה משמעות.

^ט הטעם קדמא הוא טעם מחבר, ואילו הטעם פשטא הוא טעם מפסיק, ותמונתם זהה, וסימן ההיכר ביניהם הוא שהטעם קדמא מסומן תמיד מעל האות המוטעמת, כשאר הטעמים שמסומנים במקום ההטעמה (בגון: וְקָרָא), ואילו הטעם פשטא מסומן תמיד בסוף התיבה (בגון: לְאוֹר). ובמקרה כמו כאן, שההטעמה היא באות האחרונה של התיבה, אם הטעם הוא קדמא יש לסמנו בראש האות או באמצעה (לְהַצִּילָךְ), ואם הטעם הוא פשטא יש לסמנו בסוף האות (לְהַצִּילָךְ). וכמו שכתב מנחת שי בכמה מקומות (במדבר י"ח ח', דברים ט"ו י"ח, כ"א ח', כ"ח י"ג).

ויש דפוסים שלא דקדקו בזה, לכן צריך להזהר ולשים לב להטעימו בפשטא ולא בקדמא.

הצירוף 'קדמא מהפך פשטא' מצוי מאד במקרא, ולעומת זאת הצירוף 'פשטא מהפך פשטא' הוא די נדיר. ומחמת הרגילות, ודמיון צורות הקדמא והפשטא, יש נטיה להטעים בקדמא מהפך ולא בפשטא מהפך, בכל מקום בו מוטעם בפשטא מהפך פשטא.

^כ משום כלל הדומות. וענין זה מבואר בגליון פרשת נח תשע"ו הערה ב'.

^{כא} כל תיבת 'השמר' שבמקרא מוטעמת מלעיל והמ"ם בסגול, פרט לפעם אחת שמוטעמת מלרע והמ"ם בצירי (בישעיה י"ד: הַשְּׁמֵר וְהַשְּׁמֵר אֱלֹהֵינוּ). וניתן היה לומר שמשפט תיבת 'השמר' להיות מוטעמת בכל מקום מלרע, אלא שבשאר המקומות הטעם מלעיל משום שתיבת 'לך' כתובה אחר תיבת 'השמר', ולכן הטעם נסוג אחור (ואכן כך כתב המלבי"ם בישעיה שם). (ענין נסוג אחור מבואר בגליון פרשת בראשית תשע"ו הערה ג').

אך באמת לא יתכן לומר כן, שאע"פ שברוב המקומות אכן כתוב הצירוף

בהנחת מתגים אלו, ולא באו להורות שהשווא נע (כמו שהוכיח רוח"ה, עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה הערה ה').

^{טו} בניגון הטעמים המקובל יש נטיה לנגן ולהטעים את התביר בניגון מפסיק יותר מהטפחא, אך באמת הטעם טפחא הוא מפסיק יותר מהתביר, ויש להקפיד על הניגון המתאים בכל מקום של צירוף הטעמים תביר וטפחא, כי בהרבה מקומות זה משנה את פירוש הענין.

וכבר העירו על טעות נפוצה זו של הטעמת התביר בניגון מפסיק יותר מאשר הטפחא והשיבוש הנגרם מזה, בספר דברי קהילות (עמ' 48 הערה י'), ובספר עלה יונה (עמ' ת"ה).

ובמשנה (פסחים נ"ה ע"ב) איתא, שאחד מהדברים שאנשי יריחו עשו שלא כדון, שהיו כורכין את שמע, ופירש רבא בגמ' (נ"ד ע"א) שהיו אומרים 'היום על לְבָבְךָ', וזה שלא כדון כי משמע שרק היום יהיו על לְבָבְךָ ולא מחר. וההטעמה שם היא 'אֲשֶׁר אֲנִי מִצֹּנֶה הַיּוֹם עַל־לְבָבְךָ' בתביר טפחא, וטעותם היתה שהפסיקו בתביר יותר מאשר בטפחא.

^י כיון שהסוף פסוק בא כאן מיד אחר האתנחתא, ללא טעם נוסף ביניהם, וע"י זה נוצר קצת מחסור בנגינה, יש נטיה להוסיף טעם נוסף לפני הסוף פסוק. ויש להיזהר לא לעשות כן אלא להטעים כראוי.

^{י"ב} בשאר המקומות בתנ"ך בהם מופיעה תיבת 'מְקַרְה' (בגון: שמואל א' כ' כ', קהלת ב' י"ד, שם ט"ו), הקו"ף רפה, ומשום כך, נחלקו המדקדקים בסיבת הדגש כאן. יש מפרשים (רד"ק במלל ג' ע"א ובשרשים שרש קרה מביא פירוש זה, וכן משמע ברמב"ן כאן) שפירוש התיבה כאן היא ככל תיבת 'מקרה' שבתנ"ך, והדגש בא רק לתפארת הקריאה (ומנקד כאן 'מקרה' בצירי ולא 'מקרה' בסגול, משום שתיבת 'מקרה' סמוכה לתיבת 'לילה', וכמו 'מְקַרְה' הקסיל', קהלת ב' ט"ו). ויש מפרשים (אבן עזרא, חזקוני, וכן משמע בתרגום יונתן, ורד"ק שם מביא גם פירוש זה) שאין פירוש התיבה כאן מלשון 'מקרה', אלא הכוונה לקרי לילה, והמ"ם היא מ"ם השימוש (הבאה במקום תיבת 'מן', ולכן תמיד יבוא דגש אחר מ"ם השימוש, להשלים את הגוף החסרה), ופירושה, אשר לא יהיה טהור מן קרי לילה, ולכן הקו"ף בדגש, כמו בכל מקום שאחר מ"ם השימוש בא דגש.

הַלּוּיִם - הַלֵּמ"ד רַפָּה, וּבִשְׁוֹא נַח.^{כב}.

כ"ד ט': בְּצִאֲתָכֶם - הַתִּי"ו בִּשְׁוֹא נַע.

כ"ד י': מִשְׁאֵת - בְּשִׁי"ן יִמְנִית. וְהַל"ף לֹא נִשְׁמַעַת, וְנִקְרָא 'מִשֵּׁת'.

מִאֲוָמָה - הַטַּעַם מִלְעִיל בִּאל"ף.

כ"ד י"ג: וְבִרְכָּךְ - הַרִי"ש בִּשְׁוֹא נַע. וְאֵע"פ שִׁישׁ סִפְרִים הַמִּנְקָדִים 'וְבִרְכָּךְ' בַּחֲטָף פֶּתַח, אֵין לְהַגִּיתוֹ כַּפֶּתַח, אֲלֹא כִשְׁוֹא נַע פְּשׁוּטִי.^{כג}

כ"ד י"ג: מִגֶּרֶךְ - הַרִי"ש בִּשְׁוֹא נַע.

כ"ד ט"ו: עָנִי - רֹאיוּ לְהַקְפִּיד עַל הַגִּייה נְכוֹנָה שֶׁל הַעִי"ן^{כד}, שֶׁלֹּא יִשְׁמַע שְׁקוּרָא 'עָנִי' בִּאל"ף^{כד}.

כ"ד ט"ז: לֹא-יִוְמָתוּ, לֹא-יִוְמָתוּ - הַמ"ם בִּשְׁוֹא נַע.

כ"ד י"ט: קִצְיָרְךָ - הַרִי"ש בִּשְׁוֹא נַע.

כ"ה א': וְנִגְשָׁה - הַגִּימ"ל בְּדָגֶשׁ, וְהִשְׁוֹא נַע.

כ"ה ב': אִם-כֵּן - הַבִּי"ת בַּחֲרִיק.

כ"ה ה': אֶתְּךָ מִקֶּדֶם - בַּפֶּתַח פֶּתַח. וְאֵין לְקִרְאָה 'אֶתְּךָ' בִּסְגוּל קִמְצָה.

וְיִבְכֶּה - הַבִּי"ת בְּדָגֶשׁ, וְהִשְׁוֹא נַע.

כ"ה ו': עַל-שֵׁם אֶחָיו הִמָּת - יֵשׁ לְהַקְפִּיד לִנְגֹן אֶת הַטַּעַמִּים כִּרְאיוּ, וְלֹא לְהַטְעִים 'עַל-שֵׁם אֶחָיו הִמָּת'.

כ"ה ז': יִבְכֶּי - הַבִּי"ת בְּדָגֶשׁ, וְהִשְׁוֹא נַע.

כ"ה ח': וְדָבָר - הַבִּי"ת בְּדָגֶשׁ, וְהִשְׁוֹא נַע.

כ"ה ט': וְנִגְשָׁה, וְחִלְצָה, וְיִרְקָה, וְעִנְתָּהּ, וְאִמְרָה - הַשְׁוֹאִים נְעִים.

כ"ה י"א: וְקִרְבָּה - הַקו"ף בְּקִמְצָה גְּדוּלָה, וְהַרִי"ש בִּשְׁוֹא נַע, וְהוּא פּוֹעֵל עֶבֶר לְנִקְבָּהּ, שֶׁפִּירוּשׁוֹ הִיא קִרְבָּה. וְהַקּוּרָא 'וְקִרְבָּה' בְּקִמְצָה קֶטַן וְשׁוֹא נַח מִשְׁנָה מִשְׁמַעוֹת לְלִשׁוֹן צִוּי לִזְכֹּר, שֶׁפִּירוּשׁוֹ קִרְבָּה.^{כה}

אֶת-אִישָׁה - הַשִּׁי"ן רַפָּה, וְהַה"א בַּמִּפְקִי^{כז}.

וְהַחֲזִיקָה - הַחִי"ת בַּחֲטָף סְגוּלָה. וְאֵין לְקִרְאָה 'וְהַחֲזִיקָה' בִּשְׁוֹא נַח.

כ"ה י"ב: וְקִצְתָּהּ - הַה"א לֹא נִשְׁמַעַת, וְנִקְרָא 'וְקִצְתָּ'.

כ"ה י"ג: בְּקִיֶּסֶךְ - הַסֵּמ"ך בִּשְׁוֹא נַע.

כ"ה י"ד: בְּבִיתְךָ - הַתִּי"ו בִּשְׁוֹא נַע.

כ"ה ט"ז: כָּל-עֵשָׂה - הַטַּעַם מִלְעִיל בַּעִי"ן^{כח}, וְהַשִּׁי"ן בְּצִירִי.

כ"ה י"ח: קִרְבָּךְ - הַקו"ף בְּקִמְצָה גְּדוּלָה, וְהַרִי"ש בִּשְׁוֹא נַע.

וְיִגַּע - הַעִי"ן בַּפֶּתַח גְּנוּבָה. וְיֵשׁ לְקִרְאָה אֶת הַעִי"ן בִּשְׁוֹא נַח, וְהַפֶּתַח נִקְרָא לִפְנֵי הַעִי"ן^{כח}.

וְאִתָּה עָנִי וְיִגַּע וְלֹא יִרָא אֶל-לֵהִים - יֵשׁ לְהַקְפִּיד לְהַטְעִים הַיֵּטֵב אֶת הָאֲתַנְחַתָּה הַמִּפְסִיק שֶׁבְּתִיבַת 'וְיִגַּע', שֶׁאִם לֹא יִטְעִים כִּרְאיוּ יִשְׁמַע שְׁתִּיבוֹת 'וְלֹא יִרָא אֶל-לֵהִים' קִיאֵי עַל יִשְׂרָאֵל, בְּעוֹד שְׁקִיאֵי עַל עִמְלָק^{כח}.

שֶׁהָבִין ג"כ שֶׁהִשְׁוֹא נַע. וְכִנְרָא מִכִּיּוֹן שֶׁבִּסְפָּרִיהֶם הִיָּה מִתַּג, לֹא חִילְקוּ, וְהִסִּיקוּ מִכֵּךְ שֶׁהִשְׁוֹא נַע.

כג. כַּמְבֹּאֵר בְּאִרוּכָה בַּמֶּאֱמָר הַחֲטָפִים שֶׁחֲטָף פֶּתַח זֶה הוּא נִקְוֵד מוֹשָׁאֵל הַבֹּא לְסִמֵּן עַל שְׁוֹא נַע, וְאֵינוֹ חֲטָף פֶּתַח מִמֶּשׁ.

כד. לְקוּרָאִים בַּהֲגִיָּה שְׂאִינָה מִבְּחִינָה בֵּין קִמְצָה לְפֶתַח, יֵשׁ לְהַקְפִּיד בִּיּוֹתֵר לְהַגִּית אֶת הַעִי"ן כִּרְאיוּ, מִשּׁוֹם שֶׁאֲצֵלֶם כָּל הַבִּידוּל בֵּין הַמִּשְׁמַעִים הוּא רַק ע"י הַגִּיית הַעִי"ן, וְאִם לֹא יִהְיֶה אוֹתָהּ כִּרְאיוּ יֵשׁ לְחִשׁוֹשׁ לְשִׁינוֹ מִשְׁמַעוֹת. אֲךָ הַקּוּרָאִים בַּהֲגִיָּה הַמִּבְּחִינָה בֵּין קִמְצָה לְפֶתַח, אֵף אִם יִקְרָאוּ שֶׁלֹּא כִרְאיוּ וְלֹא יִהְיֶה הַיֵּטֵב אֶת הַעִי"ן, לֹא שִׁינוּ בֹּזֶה מִשְׁמַעוֹת, כִּיּוֹן שֶׁהַמִּשְׁמַעוֹת נִיכְרָת גַּם לִלֵּא הַגִּיית הַעִי"ן ע"י נִקְוֵד הַפֶּתַח אוֹ הַקִּמְצָה.

כה. כַּמוֹ בַּפְּסוּק: קִרְבָּה אֶל נַפְשִׁי גְּאֻלָּה (תְּהִלִּים ס"ט י"ט).

כז. מִשְׁפָּט תִּיבָה זֶה לְהִיקְרָא 'וְיִגַּע', שֶׁהַעִי"ן הַאֲחֵרָה בִּשְׁוֹא נַח בְּלִבָּהּ, אֲךָ מִשּׁוֹם שֶׁהָאֲוֵת ע"י מוֹצָאָה מִהַגֶּרֶן שֶׁהוּא הַמּוֹצָא הַעֲמוּק בִּיּוֹתֵר, וְאֵין אֲפִשְׁרוֹת לְהַגִּית אוֹת גְּרוּנִית בִּשְׁוֹא נַח אַחֵר צִיר, וְא"ל לְהַנִּיעַ אֶת הַשְׁוֹא וְלְהוֹסִיף לוֹ חֲטָף, מִשּׁוֹם שֶׁאֵין שְׁוֹא נַע בְּסוֹף תִּיבָה, לְכֵן נִסְפָּה פֶּתַח לִפְנֵי הַעִי"ן, כְּדִי שִׁיּוּכְלוּ לְבִטָּא אֶת הַעִי"ן כְּהוֹגֵן בִּשְׁוֹא נַח (וְכֵן הוּא בְּשִׁאֵר הָאוֹתוֹת הַגְּרוּנוֹת, וְכֵן: גְּבוּרָה, דָּחָף).

ולְעֵינֵינוּ אוֹפֵן קִרְיָאֵת פֶּתַח זֶה, בְּמִדְקָדִים מוֹבָאוֹת שְׁתֵּי דְרָכִים בֹּזֶה, יֵשׁ שְׁכַתְּבוֹ שֶׁהַפֶּתַח נִהְיָה תַּחַת אוֹת אֶל"ף שְׂאִינָה כְּתוּבָה, וְנִקְרָא כִּאִילוֹ כְּתוּב 'אֶלּוּאָה', 'שִׁיאָח', 'רְקִיאָע', 'גִּנְאָה', וְיֵשׁ שְׁכַתְּבוֹ שֶׁהַפֶּתַח נִהְיָה תַּחַת הָאוֹת שְׁנִמְשַׁכְת בַּמִּבְטָא מִהַתְנוּעָה הַקּוּדְמָת, וְנִקְרָא כִּאִילוֹ כְּתוּב 'אֶלּוּוָה', 'שִׁיחִי', 'רְקִייעִי', 'גִּנְיָה' (רֹאה מִנְחַת שִׁי בְּרֹאשִׁית א' ו').

לְמַעֲשֵׂה נִרְאֶה יוֹתֵר לִזְמַן שֶׁאֵין זֶה מַחְלֻקָּת, אֲלֹא שֶׁהַמִּדְקָדִים תִּיאָרוּ בְּאוֹפֵן שׁוֹנֶה אֶת דֶּרֶךְ הַקְּרִיאָה, אֲךָ זֶה דֶּרֶךְ קְרִיאָה אַחַת, שֶׁנִּתֵּן לְתֹאֲרָה בְּשֵׁן אֲוִפִּים, וְעִיקָרָהּ, שֶׁאֵין הַפֶּתַח נִהְיָה תַּחַת הָאוֹת עֲצָמָה, אֲלֹא לִפְנֵיהָ.

כח. בְּתַרְגוּם יוֹנָתָן וּבְרִשִׁי פִּירוּשׁוֹ שְׁתִּיבוֹת 'וְלֹא יִרָא אֶל-לֵהִים' לֹא קִיאֵי עַל יִשְׂרָאֵל, אֲלֹא עַל עִמְלָק. וּבִדְעַת זִקְנִים מִבְּעִלֵּי הַתּוֹסֵפוֹת פִּירוּשׁוֹ שְׁתִּיבוֹת 'וְלֹא יִרָא אֶל-לֵהִים' קִיאֵי עַל יִשְׂרָאֵל.

וְנִרְאֶה שֶׁהַטַּעַמִּים פִּירוּשׁוֹ כִּיּוֹנָתָן וּרִשִׁי שְׁקִיאֵי עַל עִמְלָק, שֶׁאִם הֵיוּ מִפְּרִשִׁים שְׁקִיאֵי עַל יִשְׂרָאֵל, הָאֲתַנְחַתָּה הִיָּתָה רֹאיוּהָ לְבֹא בְּתִיבַת 'אֶחָרְךָ', וְתִיבוֹת

'הַשְּׁמֵר לָךְ', וְבֹזֶה אֲפִשֶׁר לִזְמַן שֶׁהַטַּעַם נִסְגוּ אַחֲרָי, תִּיבַת 'הַשְּׁמֵר' מוֹטַעַמַת מִלְעִיל גַּם בְּמִקְוִמוֹת בְּהֶם לֹא יִתְכַּן שֶׁהַטַּעַם נִסְגוּ אַחֲרָי (כַּנּוֹן: הַשְּׁמֵר מִפְּנֵי, שְׁמוֹת כ"ג כ"א. הַשְּׁמֵר מִפְּנֵי, מִלִּכֵּס ב' ו' ט'. שֶׁלֹּא יִתְכַּן נִסְגוּ אַחֲרָי מִשּׁוֹם שֶׁהַתִּיבָה שֶׁאַחֲרֶיהָ אֵינָה מוֹטַעַמַת בְּרֹאשֶׁהָ), וּמוֹכַח שֶׁמִּשְׁפָּט תִּיבַת 'הַשְּׁמֵר' לְהִיטֵב מוֹטַעַמַת מִלְעִיל.

וּבִפְרִיֶשׁ תִּיבַת 'הַשְּׁמֵר' שֶׁבִּישְׁעִיהָ הַמּוֹטַעַמַת מִלְרַע, נִחְלָקוּ הַמִּפְרָשִׁים, רִבִּינוּ סַעֲדִיָּה גֵּאוֹן פִּירֵשׁ שֶׁהוּא מִלְשׁוֹן שְׁמִירָה, כְּשֶׁאֵר 'הַשְּׁמֵר' שֶׁבְּמִקְרָא, אֲךָ דּוֹנֵשׁ בְּתִשְׁבּוּתוֹ לְרֹס"ג (תְּשׁוּבָה קכ"א), הַשִּׁיג עֲלָיו, שֶׁאֵיךְ יִאֲמַר 'אֶל תִּירָא' אַחֲרָי שֶׁאֵמַר 'הַשְּׁמֵר', וְהוּא כַּמוֹ לִזְמַן 'תִּירָא' וְאִח"כ 'אֶל תִּירָא', וְלִכֵּן כְּתוּב שֶׁהוּא מִלְשׁוֹן שְׁמִירָה, כְּלוֹמֵר שְׁקוּט עַל שְׁמִירָה, וְהִרְאִיָּה, שֶׁהַמִּלָּה מוֹטַעַמַת מִלְרַע שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ הַמִּקְרָא.

וְהַבִּינָה עוֹרָא בְּשִׁפְת יֵתֵר (סִימָן צ"ג) כְּתוּב עַל דְּבָרֵי דּוֹנֵשׁ שְׁמוֹהָ שֶׁהַמִּלָּה מִלְרַע אֵין לְהוֹכִיחַ שֶׁפִּירוּשָׁהּ שׁוֹנֶה, כִּי מִנְהַג הַנִּפְעֵל לְהִיטֵב פֶּעַם מִלְעִיל וּפֶעַם מִלְרַע, וְאֵין מִשְׁפָּט לְשׁוֹן הַקּוּדֵשׁ לְעִשׂוֹת הַפֶּרֶשׁ בְּטַעַמִּים אֲלֹא בְּשִׁמּוֹת, וּדְבָרֵי דּוֹנֵשׁ רַחוּקִים מֵאֵד, ע"כ. אֲךָ בִּפְרִיֶשׁוֹ (בְּרֹאשִׁית כ"ו) כְּתוּב וז"ל: כָּל 'הַשְּׁמֵר' מִלְעִיל מִלְשׁוֹן שְׁמִירָה, וְאִשֶּׁר מִלְרַע לְשׁוֹן שְׁמִירָה, כַּמוֹ 'הַשְּׁמֵר וְהַשְּׁקוּט', כְּטַעַם 'שְׁקוּט' הוּא אֶל שְׁמִירָה (דִּמְיוֹת מ"ח י"א), ע"כ. וְנִרְאֶה שֶׁחֲזוֹר בּוֹ מִמָּה שְׁכַתְּב בְּשִׁפְת יֵתֵר. וְרַד"ק (יִשְׁעִיָּה ו' ד', שְׁרֵשִׁים שְׂרֵשׁ שְׁמֵר) פִּירֵשׁ ג"כ כְּדוֹנֵשׁ שֶׁמִּלְרַע הוּא לְשׁוֹן שְׁמִירָה, אֲךָ הִבִּיֵּא שְׂרֵשׁ ג"פ פִּירֵשׁ שֶׁהוּא לְשׁוֹן שְׁמִירָה, וְכֵן תִּרְגַּם יוֹנָתָן, שֶׁהִלָּא בְּכָל מִקּוֹם תִּרְגַּם 'אֶסְתֵּמֵר', וְלֹא חִילְק בֵּין מִלְעִיל לְמִלְרַע.

וְהַעוּלָה מִכָּל זֶה, שֶׁהַקּוּרָא 'הַשְּׁמֵר' מִלְרַע בְּמִקּוֹם מִלְעִיל, לְדוֹנֵשׁ רַד"ק וְאִב"ע בִּפְרִיֶשׁוֹ יֵשׁ בֹּזֶה שִׁינוֹ מִשְׁמַעוֹת, וְלִרְס"ג וְאִב"ע בְּשִׁפְת יֵתֵר אֵין בֹּזֶה שִׁינוֹ מִשְׁמַעוֹת, וְכֵן נִרְאֶה מִתְרַגֵּם יוֹנָתָן.

כב. עֵיין בַּמֶּאֱמָר עַל הַשְׁוֹא שֶׁאַחֲרָ ה"א הַיִּדְעִיָּה שֶׁם מְבֹאֵר שְׁכַאֲשֶׁר נִשְׁמַט הַדָּגֶשׁ שֶׁאַחֲרָ ה"א הַיִּדְעִיָּה (אוֹ אַחַת מֵהָאוֹתוֹת כ"ב הַמִּנְקָדוֹת בַּפֶּתַח לְהוֹרוֹת עַל יִדְעוּ), וְאֵין מִתַּג לִפְנֵי הַשְׁוֹא, הַשְׁוֹא נַח.

וְכַאֵן אֵין מִתַּג לִפְנֵי הַשְׁוֹא (וְכ"כ מִנְחַת שִׁי בְּמִדְבָר א' ג' ח' ו'), וּמוֹכַח שֶׁהַלֵּמ"ד שֶׁאַחֲרֶיהָ בִּשְׁוֹא נַח. וְאֵע"פ שִׁישׁ מַעַט סִפְרִים עִם מִתַּג לִפְנֵי הַשְׁוֹא, סִפְרִים אֲלוֹ הַלְכוּ בְּשִׁטָּה אַחֲרֵת שֶׁלֹּא דִקְדָּקָה בְּהַנְחַת מִתַּגִּים אֲלוֹ, וְלֹא בָּאוּ לְהוֹרֹת שֶׁהִשְׁוֹא נַע (כַּמוֹ שֶׁהוֹכִיחַ ר"ח). עֵיין בַּמֶּאֱמָר עַל הַשְׁוֹא שֶׁאַחֲרָ ה"א הַיִּדְעִיָּה הַעֲרָה ה'). וְכֵן כְּתוּב לְהַדִּיא ר"י חִיוֵּג (שֶׁלִּשְׁלֹשׁ סִפְרֵי דְקִדּוּשׁ, עמ' 130), שֶׁהַלֵּמ"ד שְׁבִתִּיבַת 'הַלּוּיִם' בִּשְׁוֹא נַח. וּבִסְדִּירוֹ ר' שְׁבִתִּי סוֹפֵר (תְּפִלַּת שַׁבָּת, מִשְׁנַת הַשִּׁיר שֶׁהַלּוּיִם הֵיוּ אוֹמְרִים) כְּתוּב שֶׁהַלֵּמ"ד בִּשְׁוֹא נַע, וְאֵף כְּתוּב שֶׁמֵּהֲרַש"ל בִּסְדִּירוֹ נִקְדָּה אֶת הַלֵּמ"ד בַּחֲטָף פֶּתַח, דְּהִיִּינוּ

ב"ה ה': וּלְקַחְתָּהּ לְךָ לְאִשָּׁה / (וּלְקַחְתָּהּ לְךָ לְאִשָּׁה)

במרכא תביר – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ו ט"ז, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה
ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י
ס"יא ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ~ ובדפוסים: מק"ג, רוו"ה, לטרסיס, גינצבורג,
קסטוט, קורן, בריוואר.

במרבא מקף – בדפוס: רא"פ לח.

ב"ה י"ט: אשר יי-א-להיך / (אשר-יי-א-להיך)

במונח מקף – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ו, ס"א ס"ג ס"ד ס"י ס"יא ס"ב
 ס"ד סט"ו סט"ז ס"ח ס"ט א"א א"ב א"ג א"ד א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט ~ וּבדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס,
 גינצבורג^{לט}, קסוטו, ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא בשם מקצת ספרים.

במקף מונח – בכתבי היד: ס"ב ס"ח סי"ג, א"ב א"ה. ~ ובדפוסים: רוו"ה, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא בשם רוב ספרים.

אֶת־זָכַר / (אֶת־זָכַר)

הזי"ן בעציר – בכתבי היד: טא"ס טא"ק ט"ב ט"ג ט"ד ט"ו ט"ח, ס"א ס"ב
 ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"יז ס"יז ס"יז ס"יז ס"יז ס"יז ס"יז
 ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קסוטו, קורן, ברויא. ~ וכן
 הוא בעין הקורא. ~ וכן כתב רד"ק בשם חלק מהספרים.

הזי"ן בסגול – בכתבי היד: ס"ה סי"ב סי"ג סי"ד סט"ו, א"ב א"ז א"ט. ~ וכן
כתב רד"ק בשם חלק מהספרים^מ. ~ וכן נראה מדברי הרשב"א והר"ן^{מא}. ~
וכן כתבו בשם הגר"א^{מב}.

בסגול, ויואב טעה וחשב שיש לקרוא 'זָכָר עמלק' והכוונה לזכרים בלבד. ובפשטות כוונתם שהקריאה הנכונה היא 'זָכָר' בסגול סגול. אמנם, אפשר לבאר שכוונתם לניקוד 'זִכָּר' בצירי וסגול, ומה שכתבו זכר בסגול כוונתם לאות כ"ף שבתיבת 'זכר', שהיא בסגול, וכתבו רק את ניקוד האות כ"ף משום שבוה כבר מובן שלימד שיש לקרוא 'זִכָּר' ולא 'זָכָר' בקמץ.

ובאמת אף אם נניח שכוונתם לניקוד 'זָכָר' בסגול סגול, לכאורה עדותם של ראשונים אלו אינה בעלת משקל רב בנוגע לענייני מסורה, משום שרק כתבו את הנוסח שהופיע בספר שלפניהם, ולא עסקו בענייני דיוק המסורה, ולא היתה כוונתם בזה לברר את הנוסח הנכון והמדויק. ועוד, שאצל בני ספרד שהיו אצלם חילוק בהגיה בין צירי לסגול, היו הסופרים נוטים פעמים רבות להחליף בין צירי לסגול (כמו שמוכח מכתבי יד רבים), וע"כ אין כ"כ ראייה מהספרים שהיו לפנינו.

מב בשם הגר"א מובא (מעשה בר סימן כ"ח וסימן קל"ד) שראש זק"ר בסגול תחת הזיו"ן (ואמנם, בהסכמת הגר"ח מוויז'ניץ לספר מעשה בר, מעיד שמעמיץ מהגר"א שראש זק"ר צבירי, איז חסידים פון הגר"ח שנינו וידע אז שוועמשים שמען וטען, ואז שמואם צבירון וואו ער וועט ערשט זיין, בסגול וסימן הגר"ח תכת למחר מעשה בר שישקורן אז לעמוד בזה על האמת. ובעל מעשה בר כתב (ברעיתיון לסיון קל"ד) שאכן חקר את הדבר, וכל העומדים לפני הגר"א העידו שראש זק"ר, בסגול, וא"כ ודאי נתחדשה אצלו הלכה בקטנורא שכן ש"י לקרוא זק"ר תחת הגר"ח, כמו ששעיר הגר"ח.)

ובפשטות נראה שהגר"א קרא 'זִכְר' בסגול משום שסבר שכן דעת רד"ק (מכל ספרי הגר"א בדקדוק ניכר שאת רוב תורתו בדקדוק למד מספרי הדר"ק ור' אליהו בחוה, וכן כתב להדיא בתוספת מעשה רב), אֲךְ עֵינַי לַעֲלִי (הערה מ') שגם רד"ק הביא את שתי השיטות, וכנראה שהכריע לבסוף שיש לנקד 'זכר' בצירי.

ובמשנה ברורה (סי' תרפ"ה סק"ח) כתב לגבי קריאת פרשת זכור, שכיון שיש אומרים שצריך לקרוא 'יִזְכָּר' בצירי ויש אומרים שצריך לקרוא 'יִזְכֹּר' (בסגול (ומן הסתם תסמך) הנה המשנה ברורה על הספר מעשה רב, וכונתו לזה שמתחב הספר העיד שיקרא בסגול, ולעדות הגר"ח שקרא בצירי), ע"כ מהנכון שיקרא שניהם לצאת ידי שניהם.

ורבים נהגו גם בפרשת כי תצא לקרוא לשביעי באופן אחד ולמפטיר באופן שני, וכן כתבו בספר קצות השולחן (ס"פ ד"ד בבדי השולחן סקכ"ב), ובאגרות משה (אורח חיים חלק ה' סימן כ'), וכן כתב הגר"ש דבליצקי (זרחה השמש עם צ"א, קונטרס אם למקרא).

אך נראה יותר שהמשנה ברורה לא הורה כן אלא גבי פרשת זכור משום חומר קריאתה שהיא מדאורייתא, אך בשאר קריאות אין מקפידים בזה כל כך, וכמו כל מקום בו יש חילופי נוסחאות בין הספרים, שקוראים באופן הנכון יותר בלבד, ולא כופלים וקוראים כשתי הנוסחאות, ובפרט במקום שאין בזה חשש שגוי משמעו. וכן כתב בשו"ת בצל החמה (תקנ"ו סימן ב'), שרק בפרשת זכור יש לכפול ולקרוא כשני הנוסחאות, ולא בשאר קריאות.

ואף גבי קריאת פרשת זכור עצמה, יש מקור לומר שמא כתיבת המשנה ברורה נחשפו ספרים מדויקים שמהם מוכח שהנוסח הנכון הוא 'זָכַר' בצירי, והנוסח 'זִכַּר' בסגול מצוי רק בכתבי יד פחות מדויקים (ובפרט שגם דברי המשנה ברורה אלו הוגים מקדם, וכן משהו שתיקן בשו"ת החכמה של בנהגיה נהגו לקרוא רק 'זִכַּר' בצירי, וראו את שאלתנו הקודמת ואת תשובתנו מנהיגים). ותיאסדו כן שתי חכמים, והתפשט הלימוד במשנה ברורה, התחילו להרבה מקומות להחמיר בדבריו. ובאמת יש קהילות שנשארו במנהגם הקודם לקרוא בצירי בלבד, וכך הוגים קהילות (גרמניה), ובפרט שיש להם שגם רד"ק הכריע על לבסוף (וראה עוד על ענין זה במעמקי שו"ת ברורא 'מקראות שנייה להרע', גמדים', שבת תש"נ, ובמאמרו המפורסם של יצחק. שנקובר 'אמר על בחרםא ואפש נקודת', עיוני מקרא ופרשנות כרך ד').

וגם כאן נחלקו הספרים האם בא כאן תשלום דגש או לא, שהמנקדים ה'עֲבוֹט' בקמץ סוברים שבא כאן תשלום דגש, והמנקדים ה'עֲבוֹט' בפתח סוברים שלא בא כאן תשלום דגש.

ל"ח וכתב ר"ו"ה, שבכל המקורות מוטעם 'וּלְקַחְהָ לְךָ לְאִשָּׁה' במרכא בתיר, ורק בחומש רא"פ מוטעם 'וּלְקַחְהָ לְךָ לְאִשָּׁה' במרכא ומקף. והטעם שרא"פ הסעים כן, משום שטעה בחבנת דברי האור תורה, שבפסוק 'וְהָיָה אִסְכָּן הַבָּיִת' (לעיל ה"ה ב') מוטעם בכל הספרים 'אִסְכָּן' במרכא, ורק בדפוס שני של וויניציאה מוטעם 'כָּן' בתביר, ולכן הגיה האור תורה וכתב 'בן' במאריך ולא בתביר' (מאריך הוא כינוי משותף גם למרכא וגם למתג, ולפי הענין מובן אם הכוונה למרכא או למתג), וכוונתו שיש להטעים 'אִסְכָּן' במרכא (וכן העתיק במנחת שי את לשונו).

אך באור תורה דפוס אמשטרדם השתבש המדפיס ובמקום לכתוב 'בן במאריך לא תבביר', כתב 'בו במאריך לא תבביר', ומשום שאין תיבת 'בו' בכל הפרשה, חשב רא"פ שההגהה היא על תיבת 'לו' לאִשָּׁה' שהיא במאריך (דהיינו מתג) ולא תבביר, ולכן הטעים את תיבת 'לו' במתג במקום תבביר, והקיפה לתיבתה.

ובעקבות רא"פ כתבו כן גם במנחת כליל ובמסורת הקריאה, ובעקבותיהם הודפס כן בכמה דפוסים. אך שיטה זו בטעות יסודה, ואין לה שום מקור.

לְטֹבָה וּבִגְלוֹיָן צִיָּין שְׂכַךְ מוֹטְעִים בְּרֹב סְפָרִים, וּבִסְפָּרִים אַחֲרִים מוֹטְעִים 'אַשְׁרֵי־אֵלֵינוּ לְהִידָּהּ'.

^ב כתב רד"ק (פרש"י שרש זכר): "תמחה את יָזָךְ עמל' בשש נקודות, אבל לְיָזָךְ קדשו' בחמש נקודות ולית כותיה, כן הוא במקצת הספרים, ובמקצת הספרים כל יָזָךְ בחמש נקודות (בדפוס ויניצ'ה ש"ו, וויניצ'ה ש"ט) נדפס רק 'תמחה את יָזָךְ עמל' בשש נקודות, אבל לְיָזָךְ בחמש נקודות ולית כותיה' ונחלקו החיבורים, כן הוא במקצת הספרים, ובמקצת הספרים כל יָזָךְ בחמש נקודות, כדל הנראה ששם טעות הדפוס."

ובסידור המדקדק ר' שבתי סופר ניקד בכל מקום 'זָכַר', ונימוקו שכך כתב רד"ק שכל 'זָכַר' בשש נקודות פרט ל'זִיכָּר קדשו' (משום שהיה לעינוי רק דפוס ויניציאה בו לא כתוב שיש גרסאות שכל זכר בחמש נקודות). וכן כתב היעב"ץ (לוח ארש סימן ק"ב). וגם לנגד עיניו היה דפוס ויניציאה.

וַיֵּשׁ מִי שִׁכְתָּב (המקדקדק ו"ה" בשערי תפילה סימן ס"א, וכן נראה גם מדברי ר' שלמה דובנא בחינקן סופרים שמות ו"ז י"ה) שכוונת רד"ק היא שבכל המקומות במקרא מנוקד וַיֵּכָר בציור, פרט ל'תמחה את עֶמְלֵק' שם מנוקד בסגול. והיינו, ש'לית כוונתה' חוזר על תחילת דבריו שכתב שבפסוק 'תמחה את זכר עמלק' מנוקד וַיֵּכָר בסגול.

ובספר מכלול (דף קמ"ט ע"ב) הביא רד"ק רשימת תיבות המנוקדות בסגול סגול, וביניהן הביא את תיבת 'זָכָר'. אך בספרו עט סופר (דף י"ט ע"א) שאותו כתב אחר המכלול והשרשים, הביא רד"ק רשימת תיבות המנוקדות בסגול סגול, ורשימת תיבות המנוקדות בצירי וסגול, וכלל את תיבת 'זכר' ברשימת התיבות המנוקדות בצירי וסגול. ומוכח שהקטע המסומן בממונה ב'זָכָר' בצירי וסגול הוא שגוי.

מא שכתבו (בבא בתרא כ"א ע"ב) שרבו של יואב לימד כהוגן לקרוא 'זכר עמלק'